

HARLINGEN.

3.

POLDERS DIE GEHEEL OF GEDEELTELIJK OP DE

KAART VOORKOMEN.

Administratieve indeeling.

FRIESLAND.

Westerse polder.
Hovenerpolder.
Zuidwesterpolder.
Zuidoosterpolder.
Noordpolder onder Minnertsga.
Minnertsgaschmeden polder.
Tjunnmarumermieden polder.
Tjunnmarumerpolder.
Oosterbierum polder.
Saxbierumer Noordpolder.
Saxbierumer Zuiderpolder.
Dongjumerpolder.
Wijnaldumer Oosterpolder.
Polder Ungabuur.
Groote Uthmanbuurtsche polder. (met een klein hoger deel n, niet op dit blad voorkomende.)
Uthmanbuurtsche polder.
Polder van Achlum (Achluumer Noordpolder).
Polder van Soesum.
Kiepolder.

Andelpolder.
Hutsumerpolder.
Viegerpolder (onder Miedum).
Doijumerpolder.
Viegerpolder.
Stadspolder of polder van den Steenen Molen.
Polder van Tjunn.
Fiersumpolder.
Salverderpolder.
Ooster of Groote Schalsumerpolder.
Wester of Kleine Schalsumerpolder.
Kleine Feikemapolder.
Groote polder van Feikema.
Avenapolder.
Roordpolder.
Osingapolder.
Wijngaardenpolder.
Andringapolder.
Riisapolder.
Polder van Sijhout.
Hocksterpolder.
Noorderpolder (onder Dronrijp).
Westerpolder (onder Schingen).
Oortbijterspolder.
Polder van Tjeppebuurt.
Hutsumerpolder.
Dronrijperpolder.
Huiserpolder.

Dronrijper Zuiderpolder.
Oosterpolder (onder Dronrijp).
Hoopolder.
Zuid-Oosterpolder (onder Menaldum).
Menaldumerpolder.
Slagtedijksterpolder.
Poelsterpolder. (Bestaande uit twee waterstaatkundige deelen, alleen het hooger deel a komt op dit blad voor.)

Groote Oudlandsche polder. (Bestaande uit twee waterstaatkundige deelen a en b.)
Jousserpolder. (met een klein lager deel niet op dit blad voorkomende.)
Beijerpolder.
Polder Stienzermeuland.
Polder Britsumernieuwland.
Polder Kornjumernieuwland.
Polder Jelsumernieuwland.
Polder Beelsumernieuwland.
Engelum en Marsumerpolder. (met twee lagere deelen.)
Vierhuisterpolder.
Westerwiderpolder.
Engelumerpolder.
Rissumazijpolder.
Deinumerpolder.
Bozumernieuwlandpolder.
Jellumernieuwlandpolder.
Nieuwlandspolder.
Nieuw-Barrakusterpolder.
Oud-Barrakusterpolder.
Polders 1—75.

TOELICHTING.

De polders op de kaart hebben de kleur van den boezem, waarop zij uitwateren, in verschillende tinten.
Polders, door een bies van donkerder tint omgeven, brengen het water niet rechtstreeks op den boezem, maar eerst op een anderen polder. De alzoo bij elkander behoorende polders hebben gelijke tint.
Boezem- en vlietlanden zijn niet gekleurd.
Tot meer duidelijke aanwijzing van de boezemwateren zijn daarbij de benamingen in het rood gesteld.

VERKLARING DER TEEKENS.

⌘ Vijzelwatermolen.
+ Kleine watermolen.
x Uitwateringslus (U. sl.) (Sluizen die tot een ander doel dienen, zijn aangegeven door dit teeken en nader omschreven.)
∞ Duiker onder door een waterleiding.
— Peilschaal.
□ Peilmerksteen.
z.p. Zomerpeil van polders.
1.70 Cijfers zonder voorsafgaande letter geven terreinshoogten aan in M. boven of beneden Amsterdamsch peil A.P.
d Dijkshoogte.
— Zeedijk gedeeltelijk kunstmatig veredigd.
— Straat-, grinde-, schulpwegen, enz.
— Spoorwegen.
— Laagwaterlijn.
— Bij laagwater droogvallend gedeelte.

De grootte der polders is gegeven in Hectaren (HA.). volgens meting op de kaart.
Gemakshalve is in de polders, die geen bepaalden naam dragen, ter hunner onderscheiding een bruin cijfer geplaatst.
In polders waarin het hectarencijfer moettijk is te plaatsen is, is het weggeleten.

BOEZEMS.

Frieslands boezem.

Oppervlakte van den boezem 27 200 HA. ongeveer. Oppervlakte van de landen, die er op afwateren 266 700 HA. ongeveer. Oppervlakte van de groene landen, in den regel winters onder water staande, 33 000 HA. ongeveer.
De boezem loopt op de Zuiderzee door de sluizen Munnekeziel, Dokkumer Nieuweziel, Roptazijl, te Harlingen, Makkum, Workum, Hindeloopen, Molkwerum, Stavoren, Tuzozijl, Lemmer en Schoterzijl.
Te Nieuweziel, Kollum, Dokkum, Zwaagwesteinde, Bergumerdum, Gerben-Aller-Verlaat, Strobos, Leeuwarden, Lemmer, Tuzozijl, Stavoren, Molkwerum, Hindeloopen, Workum, Roptazijl, Bolswarderbrug, Munnekeziel, Leijerbrug, Dragten, Nesserzijl, Terbandsterschans, Oude Schoterzijl, Galamadammen, Makkum en Harlingen, Langbrug, Schultenburg onder Oosterveer, Gorradijk, Vierhuizen, Schoterbrug, Draaiweg over de Welte, St. Jacob en Snel, worden tegenwoordig dagelijks geregeld waarnemingen van den boezemstand verrigt. Het vaste tijdstip van waarneming is des middags 12 uur, doch ingeval van strooming, is dit aan de zeezuilen, het oogenblik voor dat de strooming aanvangt. De hoogte der polderkaden is zeer ongelijk.
Het zomerpeil van den boezem is 0.42 M. — AP.
Leeuwarden.

Gemiddelde zomerwaterstand (1 Mei—1 Nov.) 1861—1870: — 0.30.
" winterwaterstand (1 Nov.—1 Mei) " " — AP.
Hoogste stand in die jaren: + 0.43. 11 Febr. 1867.
Laagste " " " " — 0.73. 19 Aug. 1868.

Munnekeziel.
Gemiddelde zomerwaterstand (1 Mei—1 Nov.) 1861—1870: — 0.34.
" winterwaterstand (1 Nov.—1 Mei) " " — 0.05.
Hoogste stand in die jaren: + 0.56. 1 Febr. 1868.
Laagste " " " " — 0.78. 12 Sept. 1868.

Leijerbrug.
Gemiddelde zomerwaterstand (1 Mei—1 Nov.) 1861—1870: — 0.37.
" winterwaterstand (1 Nov.—1 Mei) " " — 0.06.
Hoogste stand in die jaren: + 0.45. 6 Febr. 1867.
Laagste " " " " — 0.83. 13 Sept. 1868.

Dragten.
Gemiddelde zomerwaterstand (1 Mei—1 Nov.) 1861—1870: — 0.29.
" winterwaterstand (1 Nov.—1 Mei) " " + 0.01.
Hoogste stand in die jaren: + 0.60. 9 Febr. 1867.
Laagste " " " " — 0.90. 3 Oct. 1868.

Nesserzijl (Oostergo).
Gemiddelde zomerwaterstand (1 Mei—1 Nov.) 1861—1870: — 0.31.
" winterwaterstand (1 Nov.—1 Mei) " " — 0.01.
Hoogste stand in die jaren: + 0.44. 18 Febr. 1867.
Laagste " " " " — 0.81. 23 Aug. 1868.

Nesserzijl (Zevenwouden).
Gemiddelde zomerwaterstand (1 Mei—1 Nov.) 1861—1870: — 0.31.
" winterwaterstand (1 Nov.—1 Mei) " " + 0.03.
Hoogste stand in die jaren: + 0.66. 8 Febr. 1867.
Laagste " " " " — 0.76. 7 Aug. 1868.

Terbandsterschans.
Gemiddelde zomerwaterstand (1 Mei—1 Nov.) 1861—1870: — 0.28.
" winterwaterstand (1 Nov.—1 Mei) " " + 0.05.
Hoogste stand in die jaren: + 0.66. 9 Febr. 1867.
Laagste " " " " — 0.74. 17 Aug. 1868.

Oude Schoterzijl.
Gemiddelde zomerwaterstand (1 Mei—1 Nov.) 1861—1870: — 0.27.
" winterwaterstand (1 Nov.—1 Mei) " " + 0.03.
Hoogste stand in die jaren: + 0.56. 13 Febr. 1867.
Laagste " " " " — 0.85. 4 Oct. 1868.

Galamadammen.
Gemiddelde zomerwaterstand (1 Mei—1 Nov.) 1861—1870: — 0.37.
" winterwaterstand (1 Nov.—1 Mei) " " — 0.08.
Hoogste stand in die jaren: + 0.36. 13 Febr. 1867.
Laagste " " " " — 0.96. 29 Oct. 1868.

Makkum.
Gemiddelde zomerwaterstand (1 Mei—1 Nov.) 1861—1870: — 0.33.
" winterwaterstand (1 Nov.—1 Mei) " " — 0.04.
Hoogste stand in die jaren: + 0.40. 5 Febr. 1867.
Laagste " " " " — 0.96. 25 Oct. 1868.

Harlingen.
Gemiddelde zomerwaterstand (1 Mei—1 Nov.) 1861—1870: — 0.30.
" winterwaterstand (1 Nov.—1 Mei) " " — 0.01.
Hoogste stand in die jaren: + 0.42. 10 Jan. 1867.
Laagste " " " " — 0.80. 29 Aug. 1868.

BUITENWATERSTANDEN

(waargenomen aan de Rijkspeilschalen.)

Zuiderzee.
Harlingen. Gemiddelde waterstand in de jaren 1865—1870: + 0.71. | eb 0.57.
Nieuw Bildt (aan het Hooghuys). Gem. stand in de jaren 1869—1870: + 0.82. | eb. over 1869 0.61.

KANALEN EN VAARTEN.

Kanaal van de Nieuwezielen, over Dokkum, Leeuwarden en Franeker naar Harlingen, lang 61365 M. diepte, onder het kanaalpeil 2.10 M. ongeveer.
Vaart van Leeuwarden over Menaldum en Berlikum, langs Ried, Boer en Dongjum naar Franeker en van daar over de Gatswerderszijl tot in de vaart van Leeuwarden naar Harlingen, lang 31880 M. diepte onder het kanaalpeil 1.50 M. ongeveer.

Vaart van Franeker naar Sneek over Welsrijp en Wansum, over Oosterlittens, Rien en Tirns, aanvangende uit de Leeuwarden-Harlinger trekvaart, op 2990 M. beoosten Franeker, lang 21140 M., diep onder het kanaalpeil 1.70 M. ongeveer.

Trekvaart van Leeuwarden naar Sneek, loopt 1400 M., beoosten Leeuwarden uit het kanaal van Leeuwarden naar Harlingen, lang 21700 M., diep 1.70 M. onder het kanaalpeil.

ZEEWERING.

De zeevering wordt gevormd door den dijk van de Vijfdeelen en door den Arm- of Statendijk en den Nieuwen Bildtdijk, in onderhoud bij de waterschappen der Vijfdeelen zeedijken binnendijks, het Oud-Bildt en het Nieuw-Bildt, hieronder nader omschreven.

POLDERS, ENZ.

Polders.

Op de kaart is de waterstaatkundige toestand geteekend. De administratieve indeeling is boven de kaart omschreven.

Waterschap der Vijfdeelen Zeedijken binnendijks.

Dit waterschap heeft uitsluitend een waterkerend karakter; het is een dijkscollegie.

Bij het waterschap zijn in onderhoud en beheer de volgende werken:

1°. de zeevering langs de Zuiderzee met paalboeken en stengeloijing en de daarvoor gelegen hoofden, strekkende van den Arm- of Statendijk of het Bildt bij Dijkshoek tot de provinciale zeevering benoorden Harlingen en van het einde der provinciale zeevering bezuiden Harlingen tot het gedekteken van Caspar de Robles (Steenen Man), ter gezamenlijk lengte van 13775 M. met uitzondering van de daarin gelegene sluis (Roptazijl) ten laste van Harlingen, en enkele gebouwen, bruggen en vaarten;

2°. de helft van bovvermeld gedekteken.

3°. de binnenzeevering de Slachtedijk, aanvangende bij den zeedijk nabij Oosterbierum en eindigende bij den Krüserarm of Diltezijl onder Ronverder, ter lengte van 41200 M., met de daarin gelegen zijlen (sluizen) en pompen (duikers). De onderhoudsplicht dezer werken rust op de gebouwe en ongebouwe eigendommen van ouds territoriaal behorende tot:

1°. de gemeente Franeker;

2°. van de gemeente Franekeradeel, de timen den Slachtedijk liggende dorpen Tzum, Hitzum, de ten oosten van en dus binnen den Slachte- en den Marwedijk gelegen omstreeks $\frac{3}{4}$ deelen van Achlum, voorts Dongjum, Boer, Ried, Peius, Zwinc, Schalsum;

3°. 4°. 5°. geheel de gemeenten Menaldumadeel, Baarderadeel en Hennaar-deradeel;

6°. het dorp Minnertsga, in de gemeente Barradeel;

met uitzondering van de zijlen en pompen in den Slachtedijk, die ten laste blijven van die percelen, door welke het onderhoud van ouds wordt gedragen. De omslag over het kadastraal inkomen van de gebouwe en ongebouwe eigendommen geschiedt naar de leggers van onderhoudsplichtigheid, beoeld in de provinciale verordening tot vervanging der flooreen door het kadastraal inkomen, vastgesteld 12 Nov. 1863, goedgekeurd bij Kon. besluit van 2 Jun. 1864, n°. 62.

Het bestuur over het waterschap wordt uitgeoefend door eene vergadering van 15 volmagten, waarvan drie »dijksgedeputeerden" genoemd, het dijksbestuur vormen. De volmagten woen door de stembereede onderhoudsplichtigen, de dijksgedeputeerden allen uit en op voordragt van volmagten door den Koning benoemd. Aan de vergadering van volmagten behoort, met betrekking tot de regeling en het bestuur van de aangelegenheden des waterschaps, alle berogtheid, behoudens de gevallen, waarin deze aan het dijksbestuur of aan zijn voorzitter is opgedragen. De werkzaamheden van de vergadering van volmagten en van het dijksbestuur zijn in het reglement voor het waterschap nader omschreven.

Het reglement vastgesteld door provinciale Staten van Friesland 22 April 1868, is goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 4 Junij 1868, n°. 68. Eene wijziging van art. 71, vastgesteld door Provinciale Staten 14 Julij 1870, is goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 3 Augustus 1870, n°. 7.

Waterschap het Oud Bildt.

Bij het waterschap zijn in onderhoud en beheer:

1°. De Arm- of Statendijk van Dijkshoek tot Westhoek lang 1400 M. ongeveer met bijbehorende zeezuiveringswerken.

2°. De Oude Bildtdijk strekkende van den Armdijk tot de grens van Ferwerderadeel.

3°. De sluis te Oude Bildtzijl in den Ouden Bildtdijk.

4°. De Kadizijstervaart van Nieuw Bildtzijl tot de sluis te Oude Bildtzijl (gedeeltelijk).

5°. De pijp in den kunstweg te Wier (Wierzijl).

6°. Het vaarwater het Moddergat van Wierzijl tot het Berlikumerwijd buiten het waterschap gelegen.

7°. De openbare vaarten, dijken, wegen en bruggen op het Oud Bildt, voor zover geen derden met het onderhoud belast zijn.

In de kosten van onderhoud wordt voorzien door omslagen over de in het waterschap gelegene landerijen, voor zover de inkomsten uit de eigendommen van het waterschap voortsprekende, onvoldoende zijn. Het bestuur over het waterschap wordt uitgeoefend door een dijksbestuur bestaande uit een voorzitter en twee leden, allen uit en op voordragt van volmagten, door den Koning te benoemen.

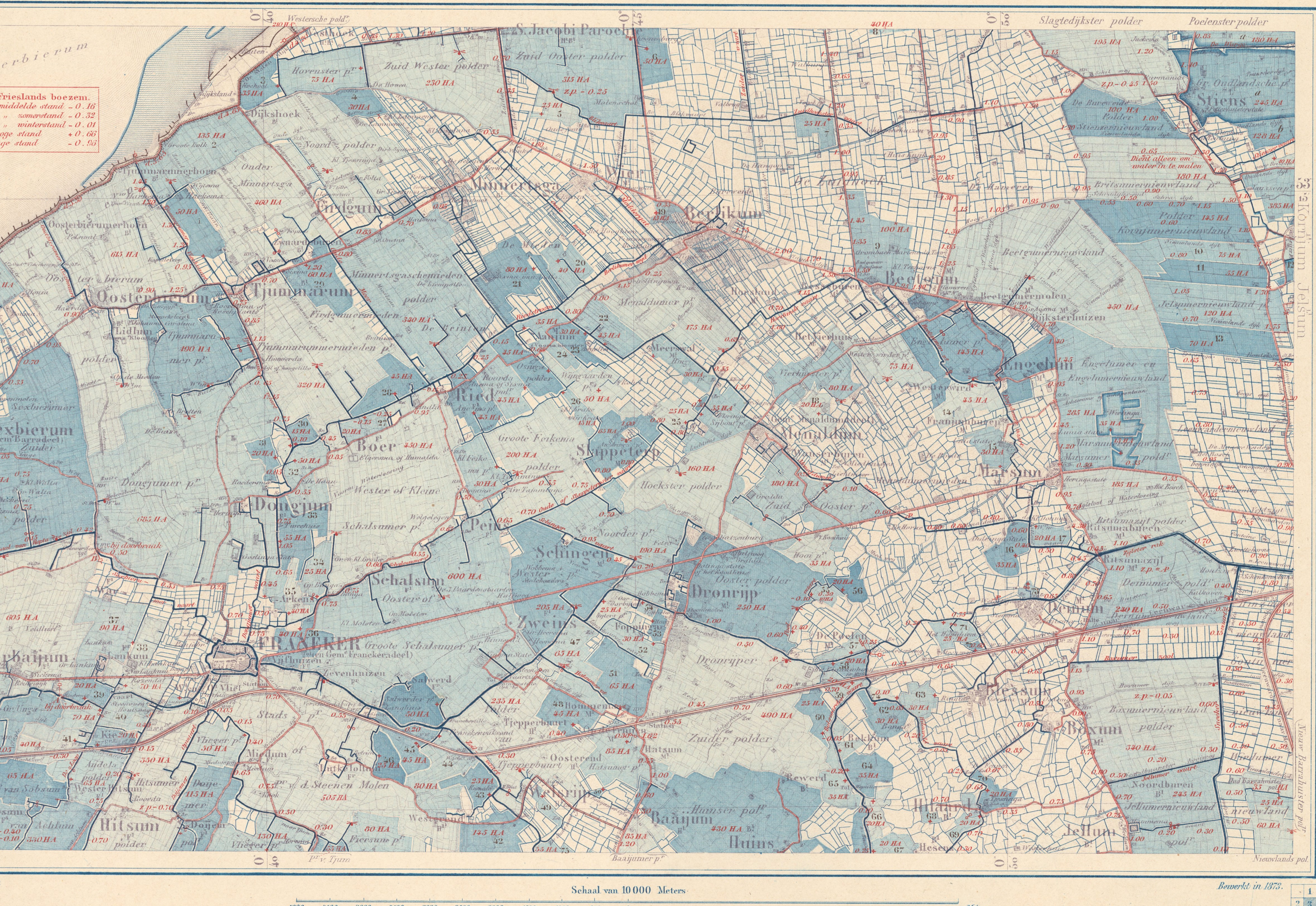
De volmagten ten getale van negen worden rechtstreeks door stengeregtigde onbegrijptigen gekozen. Zij zijn belast met de regeling van al hetgeen tot de huishouding, het waterschap betreffende, behoort en niet bepaaldelijk aan het dijksbestuur is opgedragen. Aan het dijksbestuur behoort met slechts enkele uitzonderingen de handhaving en uitvoering der wetten, verordeningen en keuren het waterschap betreffende en de zorg voor het onderhoud van de ten laste van het waterschap zijnde werken.

Het reglement van bestuur, vastgesteld door Provinciale Staten van Friesland 20 November 1866, is goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 18 Januarij 1867 n°. 50; eene wijziging van gemeld reglement, vastgesteld door Provinciale Staten 11 Nov. 1866, is goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 18 Dec. 1868.

Waterschap het Nieuw Bildt.

Het waterschap is belast met het onderhoud van de zeevering langs zijne kust van Westhoek tot aan den Zwaarden Haan, met het gedeeltelijk onderhoud der grensloot tusschen het Oud en Nieuw Bildt en van de grensscheiding tusschen de Oude en Nieuwe Bildtpolen.

In de uitgaven wordt voorzien door eenen jaarlijkschen omslag heftaarsgewijze,

De voorbeschreven, door de gemeenteverden in het oog te houden bij de uitoefening hunner functien, zijn vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Friesland 30 December 1861. Het peil van alle vaarten en kanalen in Friesland is Frieslands zomerboezempeil = 0.42 M. — A.P.

BEDIJNGEN.

Jaar van bedijking.	Jaar van bedijking.
Oortbijterspolder	1727.
Deinumerpolder	1775.
Dongjumerpolder	1777.
Hocksterpolder	1783.
Wester- of Kleine Schalsumerpolder	1800.
Ooster- of Groote Schalsumerpolder	1801.
Hovenerpolder	1802.
Saxbierumer Zuiderpolder	1802.
Wijnaldumer Oosterpolder	1802.
Zuidwesterpolder	1802.
Menaldumerpolder	1805.
Dronrijper Zuiderpolder	1807.
Stadspolder of polder van den Steenen Molen	1807.
Oostbierumerpolder	1813.
IJslumbuursche polder	1816.
Poelsterpolder	1819.
Bozumernieuwlandpolder	1827.
Zuidwesterpolder	1832.
Dronrijper Noordpolder	1834.
Polder van Andela	1837.
Groote Oudlandsche polder	1841.
Westerpolder	1841.
Slagtedijksterpolder	1846.
Saxbierumer Noordpolder	1848.
Hutsumerpolder	1851.
Achluumer Noordpolder	1853.
Beelsumernieuwlandpolder	1853.
Engelumerpolder	1853.
Oosterpolder	1853.
Rissumazijpolder	1854.
Zuid Oosterpolder	1858.

VERWIJZING.

Voor meerdere historische, administratieve en waterstaatkundige bijzonderheden omtrent Friesland, zie de werken:

Memorie over den toestand van den binnenlandschen waterstaat der provincie Friesland, van den Inspecteur en den Hoofdingenieur van den Waterstaat C. Brunings en P. Caland. 1870.

Memorie over hetzelfde onderwerp van den Hoofdingenieur Bolten. 1860. Academisch proefschrift over den oorsprong en de geschiedenis van de beboezing op de Floorenen in Friesland, door Jan Hendrik Frans Karel van Swinderen, te Leeuwarden bij W. Eekhoff. 1861.

Algemeen overzicht van de provincie Friesland met betrekking tot derzelver waterstaat, uitgebragt door den Hoofdingenieur in algemeene dienst Ferrand, dd. 21 Maart 1832, n°. 11, opgenomen in de stukken betrekkelijk aan te brengen verbeteringen in den binnenlandschen waterstaat der provincie Friesland, herdrukt en voor het publiek verkrijgbaar gesteld ingevolge besluit van heeren Staten van Friesland van den 19den Julij 1854, n°. 8. Historische jaarboeken van oud en nieuw Friesland van de vroegste geschiedenissen tot op den tegenwoordigen tijd, door Focke Sjoerds, in 3 deelen, Leeuwarden 1768.

Tegenwoordige staat der Nederlanden, 14^e, 15^e en 16^e deel, Amsterdam 1788.

De landgemeenten in Friesland, academisch proefschrift door A. A. F. van Panhuijs. Groningen 1869.

Rapport van den hoofdingenieur Haijward, dd. 8 Junij 1868, betreffende het onderzoek naar den hoogen stand des boezemwaters in sommige gedeelten der provincie Friesland, in verband met daartoe betrekkelijke adressen.

Natuurkundige plaatsbeschrijving van de provincie Friesland, door J. J. Bruinsma, lid van den geneeskundigen raad voor Friesland en Groningen, 's Gravenhage, bij van Weelden en Mingelen. 1872.